

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

25/4222 - ÅST

25/1434 - 2 / HBH001

27.08.2025

Høring - endringer i straffeprosesslovens regler om erstatning etter strafforfølgning

Riksadvokaten har kun merknader til forslagene om endring av straffeprosessloven § 444, som dels går ut på innføring av en øvre beløpsgrense på 160G for dekning av inntektstap (pr. 1. mai 2025 kr 20 825 600), dels at ordningen med erstatning etter strafforfølgning ikke lenger skal gjelde for juridiske personer.

Erstatningsregler innebærer plassering av risiko. De gjeldende reglene om statens objektive ansvar for tap etter strafforfølgning bygger således på et syn om at staten står nærmere til å bære slike tap enn den enkelte som rammes. En slik betraktning er i alle fall ikke sterkt relatert til noe bestemt tapsbeløp, eller til om den forfulgte er en fysisk eller juridisk person. Likevel vil den nærmere innretningen av erstatningsordningen i straffeprosessloven kapittel 31 til syvende og sist avhenge av hvor langt lovgiver finner det rimelig at samfunnet uten videre dekker det økonomiske tap en strafforfølgning har medført.

Så langt har *alle* forfulgte fått erstattet *hele* sitt økonomiske tap, forutsatt at vedkommende ikke uten rimelig grunn har foranlediget strafforfølgningen eller den fellende dommen, eller latt være etter evne å begrense tapet. Riksadvokaten konstaterer at det i høringsnotatet anses nødvendig nå å innføre en beløpsgrense for dekning av inntektstap med følgende overordnede begrunnelse (høringsnotatet s. 2):

"Dei siste åra har det blitt fremja krav om dekning av svært høge inntektstap etter denne særordninga. For å sikre ei ordning som er berekraftig og i tråd med alminneleg rettsoppfatning er det behov for å innføre ei beløpsgrense for dekning av inntektstap."

I lys av den pulveriseringstanke dagens regler bygger på, og den begrensning som ligger i de nevnte avkortings- og bortfallsregler, er det etter riksadvokatens syn ikke uten videre klart hva den alminnelige rettsoppfatning tilsier om dekningsgrad.

Hva gjelder ordningens bærekraft, merker en seg at høringsnotatet viser til at det de senere år har blitt *fremmet* svært høye krav. Disse kravene har imidlertid for en stor del blitt avslått, og utbetalingene under ordningen har hittil vært relativt lave. Etter riksadvokatens syn er det ikke gitt at risikoen for at man *i fremtiden* vil måtte utbetale svært høye beløp i strid med den alminnelige rettsoppfatning, oppveier fordelene ved å beholde dagens generelle ordning.

For så vidt gjelder erstatning til juridiske personer uttalte vi følgende i vår høringsuttalelse til NOU 2016: 24:

"Utvalget peker med rette på ulike problemstillinger hva gjelder erstatning til juridiske personer, og foreslår fortjenestefullt en egen bestemmelse i § 45-6. Denne legger opp til meget skjønnsmessige vurderinger, som kan bli vanskelige å praktisere og vil virke prosessdrivende. Riksadvokaten ser at det kan være vanskelig å gi klarere føringer i loven, men det vil i alle fall være en fordel dersom forarbeidene gir noe mer veiledning enn det som fremgår av utredningen".

Riksadvokaten er ikke overbevist om at en absolutt regel som utelukker ethvert krav fra juridiske personer – og dermed også krav det er formålstjenlig og rimelig at staten uten videre erstatter – er et bedre alternativ verken til Straffeprosessutvalgets forslag, eller til å beholde dagens generelle ordning.

I det følgende vil vi nøye oss med å peke på enkelte konsekvenser for påtalemyndigheten av å ekskludere noen krav eller kravshavere fra den erstatningsrettslige særordningen med objektivt ansvar.

Dersom forslagene i høringsnotatet vedtas, vil formentlig (noen av) kravene som faller utenfor særordningen, i stedet for å avgjøres av Statens sivilrettsforvaltning på grunnlag av relativt enkle regler og med avgrensede bevisemaer, bli fremmet i sivile søksmål med påstand om at politi og påtalemyndighet har utvist erstatningsbetingende uaktsomhet under etterforskningen eller iretteføringen.

Det har hittil ikke vært fremmet mange erstatningskrav med grunnlag i alminnelig uaktsomhetsansvar, og en er ikke kjent med at domstolene har tatt et slikt krav til følge. De få sakene som *har* vært fremmet, illustrerer dog at det vil kunne være svært arbeidskrevende å sette regjeringsadvokaten i stand til å imøtegå, og derigjennom i neste omgang domstolene i stand til å ta stilling til, påstander om at politi og påtalemyndighet har utvist erstatningsbetingende uaktsomhet. Hensynet til påtalemyndighetens begrensede saksbehandlingsressurser tilsier slik sett at erstatningsordningen etter straffeprosessloven kapittel 31 videreføres som den er. I hvert fall er det ikke ønskelig at det blir mange sivile søksmål der domstolen må overprøve det politi- og påtalefaglige arbeidet i en gjerne for lengst avsluttet straffesak.

Rettspraksis er som nevnt begrenset, men så langt har domstolene av gode grunner lagt til grunn at de bør være "varsomme med å overprøve organiseringen og gjennomføringen av etterforskning og påtalebeslutninger gjennom erstatningssaker", jf. LB-2015-66792 og LB-2023-39920-2. Det *kan* bli et spørsmål om det vil ha betydning for overprøvingsintensiteten eller terskelen for erstatningsbetingende uaktsomhet dersom straffeforfulgte ikke lenger omfattes av ordningen med (full) erstatning i kapittel 31. I LB-2015-66792 ble regjeringsadvokaten hørt med at "en høy terskel for personlig erstatningsansvar knyttet til beskyldninger i siktelsener eller tiltalebeslutning, følger etter ankemotpartens syn også av reglene i straffeprosessloven kapittel 31" og at disse "reglene må anses som lovgivers svar på

tilfeller med urettmessig strafforfølging". I LB-2023-39920-2, hvor spørsmålet var arbeidsgiveransvar, heter det: "Kravet til aktsomhet [...] må også sees i sammenheng med at straffeprosessloven har egne regler i kapittel 31 om erstatning i anledning forfølgning. Etter lovens § 444 har den siktede et rettskrav på erstatning for økonomisk tap blant annet dersom strafforfølgingen mot ham ender uten en fellende dom [...]."

En del av departementets begrunnelse for å foreslå en øvre beløpsgrense er at det ikke kan utelukkes at et objektivt ansvar for svært store beløp kan medføre at politi og påtalemyndighet blir mer forsiktige med å strafforfølge økonomisk kriminalitet sammenlignet med annen kriminalitet (høringsnotatet s. 3). Etter riksadvokatens oppfatning er det ikke grunn til å anta at dagens erstatningsordning påvirker politiets og påtalemyndighetens arbeid. Om noe kan det stilles spørsmål ved om det vil skape fare for overforsiktighet i politi og påtalemyndighet dersom disse sakenes regelmessige etterspill vil være sivile søksmål hvor tjenestepersoner må forsvare seg mot påstander om at de har opptrådt i strid med profesjonsnormen.

For så vidt gjelder straffeforfulgtes mulighet til å underbygge en påstand om erstatningsbetingende uaktsomhet og vinne frem med et sivilt søksmål, viser departementet til at riksadvokaten kan gi samtykke til føring av bevis om politiets og påtalemyndighetens interne straffesaksforberedelse, og til at tingretten kan overprøve et nektet samtykke, jf. tvisteloven § 22-6 a annet og tredje ledd. Det ble imidlertid lagt til grunn ved innføringen av denne bestemmelsen at terskelen for å tillate slikt bevis ført burde være "meget høy", og at domstolene bare skulle kunne beslutte dette i "ekstraordinære tilfeller". Noe annet ville medføre fare for innvirkning på politiets og påtalemyndighetens kommunikasjon og arbeidsform, jf. Prop. 34. L (2022-2023) kapittel 9.5.2. Dersom forslaget betyr flere tilfeller hvor bevis om politiets og påtalemyndighetens interne straffesaksforberedelse må fremlegges, vil det være uheldig.

Runar Torgersen
førstestatsadvokat

Helene Bærug Hansen
statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur